

mitjans de comunicació o través de tot tipus d'actes commemoratius impulsats des de les institucions, els partits polítics o la societat civil, en el qual es commemorava el setanta-cinquè aniversari de la proclamació de la Segona República i el setantè aniversari de l'inici de la Guerra Civil

Cambio de régimen s'inscriu en aquest context general que fins ara hem intentat descriure, i en alguns casos l'obra participa en una tendència que consisteix a reduir el canvi històric a la categoria de l'anècdota o al fet de que les decisions de palau o de despatx el possibiliten. I és que Borràs Betriu centra l'esforç de la seva obra en una franja cronològica estreta, que va del dotze al disset d'abril, a partir de la qual analitza de forma minuciosa, i això sí, amb un excel·lent exercici de documentació, tots els passos que condueixen a la caiguda de la monarquia i a la proclamació del nou règim. Un canvi de règim centrat en una part destacable en la figura del monarca, Alfons XIII i en la institució que representa, fet que reflecteix l'interès de l'autor per la dinastia, a qui ja ha dedicat altres obres en els darrers anys.

La caiguda del règim monàrquic, però, no condueix al caos sinó que obre les portes a una *esperança*. I és sota d'aquest qualificatiu quan apreciem el règim que Borràs Betriu intenta reivindicar, aquell que li hauria agradat que fos i que no va ser: la república orteguiana, en la qual, més que les masses, sobretot hi tenien cabuda personatges com Miguel Maura, Alcalá Zamora o Romanones. Una república en la qual fer front a una herència de problemes no resolts des del segle XIX tal i com són una administració excessivament centralista i que xoca amb les reivindicacions catalanes i basques, un Exèrcit antidemocràtic, viciat per la intervenció en política, una Església nodrida a base de privilegis, uns contrastos socials accentuats per un context internacional de depressió econòmica i de polarització política, veritable sentit d'un projecte polític modernitzador, únicament hi és present en les darreres pàgines de l'obra, a mode de *palabras finales*.

Jordi Creus Expósito

Julián Casanova, *Anarquismo y Revolución en la sociedad rural aragonesa*. 1936-1938, Barcelona, Crítica, 2006, 368 pàgines.

Julián Casanova és una de les veus més autoritzades, del panorama historiogràfic espanyol sobre la guerra civil. Professor d'Història Contemporània de la Universitat de Saragossa i de prestigioses universitats de fora del país, l'autor ens ofereix la reimpressió d'una obra que es constituïa l'any 1985 com una de les primeres aproximacions de la historiografia a l'anarquisme i les col·lectivitats i que es torna a publicar, en el seu for-

mat original, en un context on la historiografia sobre la guerra civil reviu un moment àlgid en quant a publicacions, monografies, síntesis, estudis globals i presència en els debats de la societat civil.

Anarquismo y Revolución en la sociedad rural aragonesa. 1936-1938 s'estableix, així doncs, com un anàlisi rigorós i documentat sobre el mite i la realitat de la revolució llibertària en un espai geogràfic concret, delimitat, l'Aragó. Un mite construït al voltant de la memòria idealitzada de les comunes llibertàries (propagada per els elogis de la premsa anarquista de l'època i pels testimonis de les col·lectivitzacions), que partia d'un anàlisi dels fonaments ideològics de l'anarquisme i el seu caràcter abstracte i que poc tenia a veure amb la seva materialització pràctica i les dificultats i impediments als quals va haver de fer front. I en aquest cas resulta prou evident l'afirmació realitzada per l'autor, que estableix que malgrat la Confederació Nacional del Treball (CNT) es declarés anarcosindicalista en els seus principis ideològics, no significava que tots els seus membres coneguessin l'ideari àcrata i vetllessin per la seva aplicació íntegra per a la constitució d'una nova societat, sinó que un bon nombre d'aquests consideraven el sindicat com el millor instrument per defensar, ni més ni menys, que els seus interessos. D'altra banda, hem de dir que també s'ha alimentat aquest mite de les col·lectivitzacions des de posicions contràries a les comentades, situades en un altre extrem i amb una finalitat clara, i que estableixen que tota col·lectivització fou una imposició violenta, propugnat per individus forans.

L'obra de Casanova per tant s'estableix com una aportació que pretén delimitar pensament i realització pràctica. D'aquesta manera, la primera part de l'obra es centra en la presència i arrelament de l'anarquisme a Aragó, una presència més aviat escassa en molts pobles aragonesos, essent el seu nucli principal la ciutat de Saragossa.

En la segona part, i davant el fet que la resolució dels conflictes de classes es produiria a través de les armes des de l'estiu de 1936, la implantació d'un nou ordre polític i econòmic a l'Aragó es realitzà sota l'atenta mirada de les milícies arribades de Catalunya, País Valencià i a les quals s'hi afegiren els sectors anarquistes aragonesos.

Tots plegats donaren vida al Consell d'Aragó, ens que havia de coordinar el nou model de societat en construcció i l'autor analitza amb deteniment, des dels seus inicis fins l'ocupació del territori aragonès per part de l'exèrcit insurrecte al març de 1938.

Jordi Creus Expósito